

**XXI међународни научни скуп „Правнички дани –
Проф. др Славко Царић“
„ОДГОВОРИ ПРАВНЕ НАУКЕ НА ИЗАЗОВЕ САВРЕМЕНОГ
ДРУШТВА“**

**XXI International Scientific Conference „Legal days –
Prof. Slavko Carić, PhD“
"THE RESPONSES OF LEGAL SCIENCES TO THE CHALLENGES OF
MODERN SOCIETY"**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
The University of Business Academy in Novi Sad
The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 04. и 05. октобар 2024.

Зборник радова са XXI међународног научног скупа
„Правнички дани – Проф. др Славко Царић“

„ОДГОВОРИ ПРАВНЕ НАУКЕ НА ИЗАЗОВЕ САВРЕМЕНОГ ДРУШТВА“

04. и 05. октобар 2024. године у Новом Саду,
у организацији Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Милан Почуча редовни професор	Др Сања Шкорић ванредни професор
Др Владимир Козар редовни професор	Др Јоко Драгојловић ванредни професор
Др Јелана Матијашевић редовни професор	Др Маријана Младенов ванредни професор
Др Милош Марковић редовни професор	Др Ненад Бингулац ванредни професор
Др Предраг Мирковић редовни професор	Др Марко Станковић ванредни професор
Др Дарко Голић редовни професор	Др Далибор Крстинић ванредни професор
Др Јелена Шогоров Вучковић редовни професор	Др Ненад Стефановић ванредни професор
	Др Дејан Логарушић ванредни професор

За издавача:

Др Милан Почуча, редовни професор

Уредник:

Др Милан Почуча, редовни професор

Штампа:

Граф 021, Нови Сад

Тираж: 150

ISBN 978-86-86121-64-6

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА - председник Научног одбора

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Декан Факултета за економију и инжењерски менаџмент, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ

Професор емеритус на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Председник Савета Правног факултета за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ

Продекан за међународну сарадњу на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЗОРАН ПАВЛОВИЋ

Шеф Кривичноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Шеф Теоријске и јавноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЖЕЉКО БЈЕЛАЈАЦ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ

Продекан за науку на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР КОЗАР

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР САЊА ШКОРИЋ

Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ

Шеф катедре Кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и
нотаријат | Руска Федерација

ПРОФ. ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ

Председник Удружења за кривично право и криминалну политику Црне Горе
| Република Црна Гора

ПРОФ. ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

PROF. DR DR. WOLFGANG ROHRBACH

Akademik Evropske akademije nauka u Salzburgu | Austrija

PROF. DR. AMER FAKHOURY

Dean College of Law American University in the Emirates | Ujedinjeni Arapski
Emirati

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент, Универзитет Коменски Братислава
| Република Словачка

ПРОФ. ДР ЗОРАН ФИЛИПОВСКИ

Проректор за међународну сарадњу, Интернационални „Vision”
Универзитет | Северна Македонија

PROF DR KONSTANTINOS KOUROUPIS

University Frederik | Kipar

DR VIKTÓRIA CSIZMADIÁNÉ CZUPPON

Viši naučni saradnik, Poslovno-ekonomski fakultet, Univerzitet u Panoniji
| Mađarska

DOC. DR. SC. SANJA GONGETA, PROF. STRUČ. STUD.

Prodekanica za stručni naučnoistraživački rad i međunarodnu saradnju
Veleučilište Lavoslav Ružička u Vukovaru | Republika Hrvatska

PROF DR CRISTINA ELENA POPA TACHE

Fakultet za psihologiju, bihejvioralne i pravne nauke, Univerzitet "Andrei Sagun",
Akademija za ekonomske studije u Bukureštu | Rumunija

PROF DR ADELA DANAJ

Viši predavač na Političkim naukama i međunarodnim odnosima, Predsedavajući
Centra za istraživanje, projekte i inovacije, Univerzitet Njujork u Tirani | Albanija

PROF. DR VALENTINA RANALDI

Pravni fakultet, Univerzitet "Niccolò Cusano" | Italija

ПРОФ. ДР НЕБОЈША ШАРКИЋ

Професор емеритус Правног факултета, Универзитета Унион у Београду
| Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЧЛОВИЋ

Директор Института за упоредно право у Београду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ПРОФ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ - ПРЕДСЕДНИК ОРГАНИЗАЦИОНОГ ОДБОРА

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА СТОЛШИЋ ДАБЕТИЋ

ПРОФ. ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ

ПРОФ. ДР НЕНАД СТЕФАНОВИЋ

ПРОФ. ДР МАРКО СТАНКОВИЋ

ПРОФ. ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ

ДОЦ. ДР МАЈА ПЕТРОВИЋ

ДР ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР АЊА КОПРИВИЦА

МР МАРА ДЕСПОТОВ

МСР ТАМАРА КРСТИЋ

Секретар:

МСР АЊА КОПРИВИЦА, асистент

UDK: 336.7:004.738
DOI: 10.5937/PDSC24667S

Dr Jelena Stojić Dabetić, vanredni profesor
Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu,
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
email: j.stojic.dabetic@pravni-fakultet.info, 0641972420

Dr Predrag Mirković, redovni profesor
Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu,
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
email: mirkovic@pravni-fakultet.info, 0606174675

DIGITALNA IMOVINA – NOVO POGLAVLJE U REGULISANJU IMOVINSKIH PRAVA¹

Apstrakt:

U savremenom digitalnom, ili informatičkom, društvu pravna pravila prolaze kroz do sada najdinamičniju fazu promena, redefinisanja i prilagođavanja, čineći veoma izazovno okruženje za bavljenje pravom, bilo na nivou doktrine, bilo na nivou kreiranja pravnih pravila. Rad koji autori prilažu za konferenciju jeste upravo odgovor na savremene izazove koji se postavljaju pred pravo i pravnike, a u posebnoj oblasti imovinskog prava sa pojavom novog instituta- digitalne imovine. Digitalna imovina se posmatra kao posledica upliva digitalne tehnologije u imovinska prava, što će sa fenomenološkog aspekta biti analizirano u prvom delu rada. Drugi segment rada će prikazati dva pravna instrumenta regulisanja digitalne imovine, od kojih je jedan nacionalnog nivoa, a drugi nadnacionalnog, kao praktične primere savremenih tendencija razvoja prava pod uticajem digitalne tehnologije. Imajući u vidu da pravo ne može regulisati ono što ne može klasifikovati, u trećem delu rada analiziraće se različiti pristupi regulisanju digitalne imovine, kako na nacionalnim, tako i na nadnacionalnim nivoima, što će ukazati na potencijalne klasifikacije digitalne imovine unutar pravnih oblasti, na šta će se autori posebno, i kritički, osvrnuti u ovom i u zaključnom delu rada.

Ključne reči: digitalna imovina, regulisanje digitalne imovine, kriptosredstva, digitalni token, virtuelna valuta

¹ Rad je naučni rezultat dugoročnog naučnoistraživačkog projekta „Progressivni razvoj prava u savremenom digitalnom društvu“, koji je finansiran od strane Pokrajinskog sekretarijata za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost (broj rešenja 142-451-3484/2023-02 od 21.11.2023).

Uvod

Inovacije koje sa sobom donose različiti aspekti digitalnog društva vidljive su u okviru svih segmenata jednog društva, uključujući i pravni sistem i ekonomske prilike. U svakodnevnom životu pojedinci su, u većoj ili manjoj meri, svesni prisustva digitalne tehnologije u svojim aktivnostima, a sama brzina savremenog života i brzina razvoja inovacija ne daje velike mogućnosti da se o istima promišlja i uzimaju se „zdravo za gotovo“. S druge strane, postoji potreba da pravna pravila obuhvate u svom domenu sve aspekte jednog društva, i to neminovno stvara svojevrsnu „utakmicu“ između napretka digitalne tehnologije i njene inkorporisanosti u društvo i razvoja zakonodavne regulative. U savremenom digitalnom, ili informatičkom, društvu pravna pravila prolaze kroz do sada najdinamičniju fazu promena, redefinisanja i prilagođavanja, čineći veoma izazovno okruženje za bavljenje pravom, bilo na nivou doktrine, bilo na nivou kreiranja pravnih pravila. Rad koji autori prilažu za konferenciju jeste upravo odgovor na savremene izazove koji se postavljaju pred pravo i pravnike, sa namerom da dalje inspiriše pravno istraživanje. Kao pravnici, odgovorno tvrdimo da savremeni tehnološki napredak stvara do sada najizazovnije i najinspirativnije okruženje i kontekst za pravna istraživanja.

U radu koji prilažu, autori su se bavili posledicama upliva digitalne tehnologije u oblast imovinskog prava, konkretno digitalnom imovinom kao novim institutom imovinskog prava. Za potrebe rada, odnosno istraživanja koje je podloga ovom radu, opšti kontekst je određen u imovinskom pravu kao posebnoj oblasti prava odn. pravne nauke, iako, kako će se dalje u radu videti, digitalna imovina može biti predmet regulative i u okvirima drugih oblasti prava (regulative finansijskih instrumenata, zaštite potrošača, primera radi). Digitalna imovina se posmatra kao posledica upliva digitalne tehnologije u imovinska prava, što će sa fenomenološkog aspekta biti analizirano u prvom delu rada. Drugi segment rada će prikazati dva pravna instrumenta regulisanja digitalne imovine, od kojih je jedan nacionalnog nivoa, a drugi nadnacionalnog, kao praktične primere savremenih tendencija razvoja prava pod uticajem digitalne tehnologije. Imajući u vidu da pravo ne može regulisati ono što ne može klasifikovati, u trećem delu rada analiziraće se različiti pristupi regulisanju digitalne imovine, kako na nacionalnim, tako i na nadnacionalnim nivoima, što će ukazati na potencijalne klasifikacije digitalne imovine unutar pravnih oblasti, na šta će se autori posebno, i kritički, osvrnuti u ovom i u zaključnom delu rada.

Digitalna imovina – na preseku uticaja imovinskog prava i digitalne tehnologije

Imovinsko pravo, kao grana prava, uvek je u jednom pravnom, i društvenom, sistemu odraz prihvaćenih društvenih vrednosti, usvojenih kulturnih obrazaca i pokazatelj ravnoteže između individualnih prava i zajedničkog interesa. Kao posebna grana prava, jeste fundamentalni i integralni aspekt svih svetskih pravnih sistema, koji daje okvir za definisanje, regulativu i zaštitu različitih interesa u vezi sa materijalnim i nematerijalnim stvarima (Feliu, 2024). Tradicionalno imovinsko pravo je oblikovano prema principima rimskog prava. Savremeno okruženje u kome se imovinsko pravo primenjuje jeste dinamičan međuodnos između pravne filozofije, društvenih normi i sve daljih granica ljudske inovacije.

Digitalna imovina jeste nov, savremen, oblik imovine, koji je imanentan digitalnom društvu. Kao takav, neminovno uslovljava redefinisavanje tradicionalnih pravnih instituta imovine i imovinskih prava, odnosno svojinskopravnih principa. Zajedno sa elektronskim ugovorima, elektronskim potpisom, elektronskom upravom, i ostalim savremenim pravnim inovacijama postavlja značajne izazove pred zakonodavca i uopšte pravnu normativu. U odnosu na tradicionalne postulate imovinskog prava, digitalna imovina nema fizički oblik, te zahteva redefinisavanje pitanja svojine, prenosa, nasleđivanja i oporezivanja ovakvog oblika imovine.

Pre upuštanja u prikaz teorijskih određenja digitalne imovine, uputno je načiniti nekoliko semantičkih naznaka odn. razjasniti terminološke nedoumice, koje se posebno ističu kada se u doktrini upotrebljavaju i strani pravni izvori. Naime, engleska terminologija poznaje izraze *digital assets*, *cryptoassets*, *digital property*, kao i izraz *proprietary rights* za prava koja su inkorporirana u određene oblike digitalne imovine. Domaća pravna, odn. šire stručna terminologija, koristi izraze digitalna imovina, virtuelna imovina, kriptovalute, virtuelne valute. Autori su stava da termin „digitalna imovina“ najbliže odgovara terminu „*digital assets*“, imajući u vidu relevantne pravne izvore, sa posebnim akcentom na UNIDROIT principe o kojima će biti više reči u trećem segmentu rada.

Teorijska određenja pojma digitalne imovine su veoma dinamična, i kreću se u pravcu širenja obuhvata same definicije. U samom početku, teorijska određenja ovog instituta kretala su se u oblasti prava intelektualne svojine, vodeći se ispravnim zaključkom i rezultatom pravne kvalifikacije da, kao nematerijalne stvari koje su produkt ljudske intelektualne aktivnosti, jesu tom institutu najbližnje. Tako se digitalna imovina može odrediti kao svako pravo intelektualne svojine ili drugi digitalni materijal sa pridruženim pravom raspolaganja (Akpan, 2022). Iako, u praksi, često nemaju jasno naznačenog kreatora i/ili vlasnika, što ih delimično izmiče iz

tradicionalnih postulata intelektualne svojine, digitalna imovina, u suštini, jeste intelektualna tvorevina, nematerijalne prirode. Nadalje, postoje definicije koje nastoje obuhvatiti što širu fenomenologiju digitalne imovine, i time doprineti lakšem pravnom regulisanju. U tom kontekstu, možemo navesti određenje digitalne imovine kao svaki dokument koji je kreiran, pohranjen, uređen ili korišćen putem kompjutera, servera, veb sajta ili digitalne onlajn platforme, uključujući i lična članstva i naloge na internet platformama i društvenim mrežama (Conner, 2011). Kada je značaj blokčejn tehnologije postao očigledan u kontekstu stvaranja i korišćenja digitalne imovine, to je uticalo i na teorijska određenja digitalne imovine. Prema takvim, tehnokratskim određenjima, digitalnom imovinom se smatraju podaci snimljeni „u lancu“ (korišćenjem *blockchain* tehnologije) koji imaocu daju određena prava – svojinu, pristup, zastupanje, glasanje ili praktičnu upotrebu (Enterprise Digital Assets Report, 2022). Nastojeći postaviti što širi obuhvat faktičkih obika digitalne imovine teorijskim određenjem, možemo se opredeliti za pojam digitalne imovine kao digitalnih entiteta koji sadrže podatke, sadržaj i prava koji su pohranjeni na jedinstven i identifikabilan način, što obuhvata kriptovalute, stabilne tokene, digitalne tokene, naloge na društvenim mrežama, algoritme, *cloud* naloge i druge oblike koji se mogu smatrati digitalnom intelektualnom svojinom (Lee, 2024). Tokeni i virtuelne valute, kao za sada najrasprostranjeniji oblici digitalne imovine, u teoriji se označavaju kao kriptosredstva (*cryptoassets*), podrazumevajući da su digitalna sredstva osigurana kriptografski, a koja predstavljaju vrednost ili ugovorno pravo. Tokeni i virtuelne valute se u pravnom prometu prenose, skladište i razmenjuju elektronskim putem, oslanjajući se na DLT tehnologiju (tehnologija distribuirane delovodne knjige – *distributed ledger technology*) (Garrido, 2023). BITCOIN jeste najšire priznat oblik kriptosredstava zasnovan na blokčejn tehnologiji, a dodatno je unapređen integracijom smart ugovora sa ovom tehnologijom, što omogućava bezbedno prenošenje imovinskih prava. Ovde je važno napomenuti da nisu sve DLT aplikacije istovremeno i kriptosredstva, budući da kriptosredstva primarno koriste blokčejn tehnologiju, kao podsistem DLT-a².

Digitalna imovina kao savremen pravni institut uvodi slobodu, efikasnost i praktičnost u transakcije imovinskog karaktera. U praksi je odlikuje brzina razmene, što pogoduje ekonomskim tokovima, ali sa druge strane postavlja značajne izazove za oporezivanje³. Preduslov svakog efektivnog pravnog normiranja jeste

² *Blockchain* tehnologija omogućava da se transakcije koje su snimljene putem kriptografskih algoritama odvijaju decentralizovano, transparentno i bez posrednika, tačnije omogućava prenos digitalnih ili digitalno prezentovanih fizičkih sredstava bez posrednika, uz osiguravanje tačnih evidencija o vlasništvu i transparentnu razmenu informacija.

³ Primera radi, pojedini oblici digitalne imovine mogu prilikom svoje razmene stvariti uslove za oporezivanje kapitalne dobiti, jer je zaista teško zamisliti da imaoc više od deset godina ne prometuje određeni oblik digitalne imovine, što postavlja u fokus pitanje pravičnosti takvog oporezivanja, ali i problem kreiranja pravičnog i efikasnog mehanizma razreza i naplate poreza.

razumevanje same suštine pravnog statusa digitalne imovine odn. njenog mesta u pravnom sistemu. Neujednačenost pravnog odgovora na ovo pitanje ukazuje na više mogućih pravaca, koji će u nastavku rada biti analizirani.

Regulisanje digitalne imovine na nacionalnom i nadnacionalnom nivou

Zakon o digitalnoj imovini Republike Srbije, donet 2020. godine, sa početkom primene odloženom za 2021. godinu, jeste jedan od savremenih zakona koji je prvenstveno posvećen uređenju tržišta kriptovaluta i drugih oblika digitalne imovine. Sam zakon je predstavljen kao normativni akt koji za predmet ima da reguliše digitalnu imovinu kao nov oblik imovine, za koju se u praksi četo koristi i naziv „virtuelna imovina“.

Digitalna imovina je određena kao digitalni zapis vrednosti koji može biti predmet digitalne kupovine, prodaje, razmene ili prenosa, sa ciljem razmene ili ulaganja. Za digitalnu imovinu se u zakonu koristi termin da se „izdaje“, sa ciljem da se sa njom trguje ili se pružaju druge usluge u vezi sa njom, kao i da se na njoj može uspostaviti založno ili fiducijarno pravo. Transakcije sa digitalnom imovinom obuhvataju pravne radnje kupovine, prodaje, prihvatanja ili prenosa digitalne imovine, kao i zamenu digitalne imovine za drugu odn. drugi oblik digitalne imovine. Dva su zakonom predviđena oblika digitalne imovine – virtuelna valuta i digitalni token. Virtuelna valuta jeste oblik digitalne imovine koji je predviđen kao sredstvo razmene, i nad čijim izdavanjem i upotrebom u pravnom sistemu nadzor vrši Narodna banka Srbije. Digitalni token jeste oblik digitalne imovine koji predstavlja nematerijalno imovinsko pravo u digitalnoj formi, i nad čijim izdavanjem i upotrebom u pravnom sistemu nadzor vrši Komisija za hartije od vrednosti. Ova dva oblika digitalne imovine u praksi često nisu odvojena, odnosno sama praksa je otišla dalje od mogućnosti zakonodavca da sve predvidi, kako je često slučaj sa zakonodavnim nastojanjima regulacije upotrebe digitalne tehnologije, te je moguće da se u jednom obliku digitalne imovine steknu odlike i virtuelne valute i digitalnog tokena, stvarajući *sui generis* oblik digitalne imovine. Ovakav, hibridni, oblik digitalne imovine podrazumeva da se imaocu daju određena prava, i istovremeno se može naći u prometu kao sredstvo razmene. Primera radi, bitcoin kao oblik digitalne imovine – virtuelna valuta, imaocu ne daje prava, ali se može koristiti za razmenu vrednosti. Pravna priroda oblika digitalne imovine se određuje u svakom pojedinačnom slučaju, od strane nadležnog, nadzornog, organa, pri čemu odluka organa upravljanja ili drugog nadležnog organa izdavaoca digitalne imovine da je odredi kao virtuelnu valutu ili digitalni token, nema uticaj u postupku.

Ovakvim Zakonom, zakonodavac je bliži pristupu izgradnje posebnog pravnog režima odn. posebnog regulatornog okvira za aktivnosti koje su povezane sa

digitalnom imovinom. Iako sam tekst Zakona upućuje na primenu propisa koji regulišu tržište kapitala, izvršenje i obezbeđenje i privredna društva, veliki deo pravne infrastrukture u vezi sa digitalnom imovinom jeste regulisan Zakonom o digitalnoj imovini. Ovaj Zakon jeste kreiran sa intencijom da bude sistemski zakon za oblast digitalne imovine, što, između ostalog, dokazuje činjenicom da zakonodavac definiše više od 40 stručnih termina, koji su sa aspekta tradicionalnih postulata imovinskog prava inovativni (Mirković, 2023).

Normativni pristup koji se ogleda u stvaranju *sui generis* pravnog režima, na nacionalnom nivou može usloviti određen stepen fragmentacije pravnih pravila kojima se reguliše digitalna imovina. Istovremeno, prekogranični karakter različitih oblika digitalne imovine, odnosno slobodno možemo reći njihova nesputanost državnim granicama u primeni, zahteva kreiranje regulativnog okvira naddržavnog nivoa, koji bi bio primenjiv u celokupnoj međunarodnoj zajednici. Međunarodni institut za unifikaciju privatog prava (UNODROIT), prošle godine je kreirao Principe za digitalnu imovinu i privatno pravo. Sam institut je, takođe, nastojao da principe postavi u okviru autonomnog normativnog sistema, koji bi osnovne normativne postulate regulisanja digitalne imovine učinio nezavisnim od nacionalnih propisa. Državama se sugeriše da buduća legislativa prati ove principe, kako bi se omogućila predvidljivost u transakcijama digitalnom imovinom i ostvarile ekonomske uštede, imajući u vidu da će digitalna imovina postati okosnica globalnog tržišta. Normativni pristup Instituta prilikom kreiranja ovih principa uokviren je u nekoliko principa, koji se sasvim opravdano mogu smatrati opštim principima takozvanog „digitalnog prava“. Ističe se da su principi tehnološki neutralni, u smislu da se imaju primeniti na sve oblike digitalne imovine, bez obzira na kom obliku tehnologije se zasnivali, a takođe da su neutralni u pogledu nadležnosti, odnosno da su kreirani uzimajući u obzir njihovu primenjivost u svim pravnim sistemima, ali uz poštovanje diskrecije nadležnih organa država u pogledu formalnih akata kojima bi se regulativa digitalne imovine ostvarila. U tom smislu, Principi definišu odnosno predlažu redefinisane pravnih koncepata koji se odnose na kontrolu, imaoa, vlasnika, itd. Takođe, ovi Principi se odnose na oblike digitalne imovine koja može biti predmet imovinskih prava, odnosno kontrole, kao pravnog standarda kojim se u okviru Principa nastoje obuhvatiti sve specifičnosti pojedinačnih imovinskih režima u državama. Principi za digitalnu imovinu i privatno pravo jesu odraz savremenog izazova koji se stavlja pred pravo i pravnike, a to je pronaći tehnološki neutralna, globalno pravno primenjiva i zakonodavno prilagodljiva pravila u trenutno nepredvidivom evolutivnom razvoju društva koji je posledica digitalne tehnologije.

Aktuelni normativni pristupi regulisanju digitalne imovine

Svojina kao tradicionalan pravni institut jeste temelj pravnog sistema, koji uslovljava i definiše ekonomske i društvene strukture jednog sistema. Obično se određuje kao fizička stvar ili pravno izvršivo ovlašćenje na stvari. U odnosu na kriptosredstva, opravdano se postavlja pitanje, imajući u vidu tradicionalno pravno određenje imovine, da li je njihova pravna priroda imovinska ili ugovorna. Kriptosredstva, poput BITCOIN-a, nisu fizička stvar niti su ugovorom stečeno pravo, tako da izmiču tradicionalnom određenju imovine, budući da stvarni dokaz njihovog posedovanja nije uklopiv u dosadašnje imovinske principe. S druge strane, sasvim je opravdano ove oblike digitalne imovine posmatrati kao tehnološke inovacije u oblasti finansijskih usluga, budući da se primarno koriste za siguran prenos vrednosti putem interneta. Ekonomske funkcije koje ostvarju različiti oblici digitalne imovine, posebno kriptosredstva, korespondiraju instrumentima finansijskog tržišta – hartije od vrednosti, platne usluge, te se može opravdati pristup delimične primene propisa o finansijskim instrumentima na digitalnu imovinu. Ovakav pristup je prihvaćen u Singapuru, i odlikuje se određenim stepenom fleksibilnosti, budući da se digitalna imovina pravno tretira bilo kao imovina bilo kao hartije od vrednosti, u zavisnosti od prava inkorporisanih u konkretan oblik digitalne imovine. U pravu Australije, digitalna imovina se reguliše pravilima o finansijskim instrumentima. Ovakav pristup ima svog praktičnog smisla, jer omogućava da se u startu ima koherentna normativna celina, aktuelna i primenjiva, uz određen stepen proširivanja ili prilagođavanja, već prema specifičnim rizicima i novim inovacijama koje se jave u praksi.

U američkom pravnom sistemu postoji tzv. „teorija klupka prava“ (*theory of bundle of rights*), koja obuhvata uspostavljanje imovinskih prava kako na telesnim tako i na bestelesnim odn. nematerijlnim stvarima (Lee, 2024). Prema ovoj teoriji, sticaj određenih prava, kao što je pravo na posedovanje, upotrebu, uređenje i plodove od stvari, u imaocu omogućava da imaoc kontroliše, prihoduje i raspoláže tom imovinom. Imovina se određuje kao skup (klupko) prava koja se stiču u vlasniku. Kriptosredstva, kao najšire korišćen oblik digitalne imovine, po svojim odlikama mogu usloviti primenu ove teorije, iako za sada ograničene na jedan pravni sistem.

Veliki uticaj na načine inkorporacije digitalne imovine u pravne sisteme imala je, sasvim očekivano, sudska praksa, posebno u državama koje su nosioci savremenog tehnološkog razvoja. Zanimljivo je da je u okviru sudske postupka pred Okružnim sudom u Tokiju, koji je vođen tokom 2014. godine, postavljeno pitanje da li se kriptosredstva mogu priznati kao imovina. U ovom slučaju, čiji je glavni zahtev bio zaštita povodom bankrota menjačnice koja je trgovala bitkoinima, sud nije priznao svojstvo imovine kriptosredstvima. Istovremeno, Viši sud Engleske i Velsa je u

postupku vođenom 2012. godine dozvoljenu kvotu emisije ugljen dioksida tretirao kao nematerijalnu stvar (Lee, 2024). Nekoliko godina kasnije, Međunarodni trgovinski sud u Singapuru je u vezi sa postupkom koji se ticao trgovine kriptosredstvima, našao da kriptosredstva imaju odlike bestelesnih stvari jer su identifikabilna vrednosna stvar, koju mogu sticati treća lica, i koja odlikuje doređena stabilnost i trajnost. Zakonske reforme koje su pratile ovu praksu u Singapuru, podrazumevale su zakonsko izjednačavanje tradicionalnih sredstava plaćanja i različitih oblika digitalne imovine koji se mogu koristiti na finansijskom tržištu (Babović, 2023). Iste godine, engleski sudovi su takođe priznali da se kriptosredstva mogu smatrati imovinom, što je kasnije praćeno značajnim dokumentom za engleski pravni sistem - *Legal Statement on Cryptoassets and smart contracts regarding the legal status of cryptoassets and smart contracts under English law* (“Legal Statement”), koja je dalje izvršila značajan uticaj na englesku i američku sudsku praksu po pitanju imovinskog statusa kriptosredstava i digitalne imovine, odnosno imovinskih prava u vezi sa različitim oblicima digitalne imovine. Američki sudovi su u svojoj praksi često pravna pitanja u vezi sa kriptosredstvima rešavali primenom pravnog okvira kreiranog za obveznice. Evropska unija je u svojoj regulativi takođe integrisala pitanja digitalne imovine, posebno u okviru MICA regulative (Crypto Assets Regulation – MiCA) koja propisuje unificirana pravila za normativno regulisanje kriptosredstava u državama članicama Evropske unije.

Normativni pristup primenjen u okviru Evropske unije, kao i u američkom pravnom sistemu, pokazuje da se prioritizuje inkorporacija kriptosredstava, kao oblika digitalne imovine, a time i širi obuhvat digitalne imovine, u postojeći pravni i regulatorni okvir, sa fokusom na postizanje stabilnosti tržišta i zaštitu investicija, uz potencijalno korišćenje inovativnih pravnih rešenja gde je to potrebno. U savremenom digitalnom društvu, u okviru posebnog segmenta društvene i pravne regulacije, može se konstatovati da se pitanje pravnog tretmana digitalne imovine nalazi na raskrsnici između zagovaranja *sui generis* pristupa, što podrazumeva izgradnju celokupnog posebnog pravnog okvira prilagođenog jedinstvenim karakteristikama digitalne imovine, ili integrisanja u postojeći pravni okvir. Posledica bržeg razvoja tehnoloških inovacija od pravne regulacije, u iznedrila je koncept novog oblika regulatorne aktivnosti iznačene kao pametna regulacija (smart regulation). Pametnu regulaciju odlikuje potreba za kreiranjem fleksibilnih ali dovoljno preciznih pravila koja ne ometaju inovacije, ali omogućavaju društvenu kontrolu (Babović, 2024). Ipak, nalazi se između pravne pasivnosti i direktne regulacije (koja podrazumeva sankcije, kontrolu i komandu), i tek bi trebalo da prođe test prilagođenosti savremenom digitalnom društvu, kao i pojedinačnim pravnim vrednostima nacionalnog i globalnog karaktera. S druge strane, model regulacije digitalne imovine koji se zasniva na formulisanju principa, fokusiran je na postizanje ciljeva sa davaljen određenog stepana autonomije, ali je pitanje koliko može biti efikasan kao svojevrsna

kvaziregulativa. Ne umanjujući značaj opštih principa koji se se već iskristalisali kao kostur svojevrsnog „digitalnog prava“ – princip pravne sigurnosti, princip tehnološke neutralnosti, princip proporcionalnosti, upitno je koliko su pojedinačna društva spremna da daju primat regulativi zasnovanoj na pametnim ugovorima, koja je često nezavisna od važenja nacionalnih normi.

Zaključak

Precizan i definisan pravni status digitalne imovine značajno utiče na sve zainteresovane strane – investitore, kompanije, pružaoce usluga digitalnog društva, i druge, a takođe uređuje i utiče na dinamiku tržišta i finansijske i pravne rizike sa tim povezane. Stabilnost tržišta se upravo zasniva, na prvom mestu, na jasnim pravnim pravilima. Investitori na taj način dobijaju potreban nivo pravne i ekonomske sigurnosti, unapređuju se modaliteti učešća na tržištu, kao i zaštita potrošača.

Različiti pravni sistemi različito pristupaju pitanju tretiranja digitalne imovine kao imovine, mogu se identifikovati različiti pristupi, jednako validni sa teorijskog i praktičnog aspekta. Pojedini pravni sistemi su do sada izgradili jasan pravni okvir za digitalnu imovinu i kriptosredstva, dok se drugi pravni sistemi još uvek bore da kategorizuju digitalnu imovinu. Veliki uticaj na pravnu regulativnu naravno da ima i stepen tehnološkog razvoja jednog društva, te je jasno da će veliki broj pravnih sistema biti samo pratilac normativnih rešenja donetih na međunarodnom i regionalnom planu. S druge strane, u praksi, tehnološki napredak će uvek biti korak ili čak dva ispred pravne adaptacije, iako sudovi i zakonodavci u savremenom digitalnom društvu ne posustaju sa inovativnim pravnim rešenjima. Različiti normativni pristupi, očigledni na jednom relativno užem pravnom pitanju digitalne imovine, globalno odražavaju aktuelnu pravnu evoluciju koja je odgovor na izazove i mogućnosti koje daje digitalna tehnologija.

Jelena Stojšić Dabetić, PhD, Associate Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad,
University Business Academy in Novi Sad

Predrag Mirković, PhD, Full Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad,
University Business Academy in Novi Sad

DIGITAL PROPERTY – A NEW CHAPTER IN THE REGULATION OF PROPERTY RIGHTS

Summary:

In the modern digital, or information society, legal rules are undergoing the most dynamic changes, redefinition and adaptation, creating a very challenging environment for practicing law, either at the level of doctrine or at the level of creating legal rules. The work that the authors submit for the conference is scientific response to the modern challenges posed to law and lawyers, in the narrow field of property law with the emergence of a new institute - digital property. Digital property is seen as a consequence of the impact of digital technology on property law, which will be analyzed from a phenomenological aspect in the first part of the paper. The second segment of the paper will present two legal instruments for the regulation of digital property, one at national level and the other at supranational level, as practical examples of modern trends in the development of law under the influence of digital technology. Bearing in mind that the law cannot regulate what it cannot classify, the third part of the paper will analyze different approaches to the regulation of digital property, both at the national and supranational levels, which will indicate the potential classifications of digital property within legal system, which the authors will specifically and critically refer to in the final part of the paper.

Key words: *digital property, regulation of digital property, cryptoassets, digital token, virtual currency.*

LITERATURA

1. Akpan, H. et al. (2022). *Digital Asset and PII Protection Using Blockchain Technology*, available from: doi:10.13140/RG.2.2.33569.48486.
2. Babović, M. G. (2023). Usporednopravni regulatorni odgovori na izazove digitalne imovine. *Strani pravni život*, 67(3), 447-469.
3. Connor, J. (2011). Digital Life after Death: The Issue of Planning for a Person's Digital Assets after Death. *Texas Tech Law School Research Paper* No. 2011-02, 301-21.
4. Garrido J. (2023). Digital Tokens: A Legal Perspective. *WP/23/151*, *International Monetary Fund*.
5. Hallak, I. (2022). EU Legislation in Progress: Markets in crypto-assets (MiCA). European Parliamentary Research Service, (European Parliament, 2022).
6. Lee, L. (2024). Examining the Legal Status of Digital Assets as Property: A Comparative Analysis of Jurisdictional Approaches, available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4807135> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4807135>.
7. Mirković, P. (2023). Digital assets – a legal approach to the regulation of the new property law institute. *Pravo - Teorija i Praksa*, 40(1), 17–31. <https://doi.org/10.5937/ptp2300017M>.
8. Feliú, V. (2024). From the Fox to Onlyfans: The Changing Landscape of Property Law (April 1, 2024). *Nova Law Review*, Forthcoming, available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4780464>.
9. Enterprise Digital Assets Report, UCL Centre for Blockchain Technologies, 2022.
10. Legal Statement on Cryptoassets and Smart Contracts, UCL Centre for Blockchain Technologies, UK Jurisdiction Taskforce (UK Jurisdiction Taskforce, 2019), <https://technation.io/wpcontent/uploads/2019/11/6.6056 JO Cryptocurrencies Statement FINAL WEB 111119-1.pdf>.
11. UNIDROIT Digital Assets and Private Law Principle 2(2) – UNODROIT Principles, International Institute for the Unification of Private Law, ISBN: 978-88-86449-49-6.

CIP - Каталогизација у публикацији Библиотека Матице српске, Нови Сад

34:316.3"20"(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Правнички дани - проф. др Славко Царић" (21 ; 2024 ; Нови Сад)

XXI међународни научни скуп "Правнички дани - Проф. др Славко Царић" "Одговори правне науке на изазове савременог друштва", Нови Сад, 4. и 5. окт. 2024 = XXI International Scientific Conference "Legal days - Prof. Slavko Carić, PhD" "The Responses of Legal Sciences to the Challenges of Modern Society" : [зборник радова] / [уредник Милан Почуча]. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2024 (Нови Сад : Граф 021). - 770 стр. : илустр. ; 24 cm

Радови на срп. (ћир. и лат.) и енгл. језику. - Тираж 150. - Стр. 23-26: Уводна реч / Милан Почуча = Opening word / Milan Počuča. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз сваки рад.

ISBN 978-86-86121-64-6

а) Правна наука - Савремено друштво - 21. в. – Зборници

COBISS.SR-ID 153244169